

BETY

Z BIGASOVNY

ŠUMAVSKÝ PŘÍBĚH

JITKA KAČÁNOVÁ

Text © Jitka Kačánová, 2024

Obálka a grafický návrh © Michael Romanovský, 2024

Zdroje ilustrací © Jitka Kačánová, 2024

Vydal © Cattacan, s. r. o., 2024

ISBN 978-80-88349-62-4 (pdf)

Věnováno Terezce a Bety, které navzdory svému těžkému osudu neboli karmě dokázaly zůstat dobrými lidmi a rozdávat všem kolem sebe radost a lásku. A také těm, kteří to bohužel nedokázali, s požehnáním, ať se jim to jednou určitě podaří, v některém z jejich příštích životů.

Kde máš to dítě?!

Učina Mara se přišla podívat na svoji „pacientku“, které ještě ráno pomáhala родit. Tady na Kozích Hřbetech, samotě o pár chalupách, kde dávaly lišky dobrou noc, pomáhala miminkům na svět pokaždé. Do hustých lesů nedaleko Rejštejna u Sušice by žádná sanitka s doktorem stejně nikdy neměla šanci dorazit. Kdyby se tedy odtud ještě předtím vůbec někdo dokázal vypravit někam do „civilizace“ k telefonu, aby ji zavolal. A to mluvíme o normálních okolnostech.

Jenže bylo pondělí 7. listopadu, dorazila sem už pořádná šumavská zima a všude ležely závěje bělostného, křupavého sněhu. Psal se rok 1949 a o nějakých sněžných skútrech v té době nemohla být ani řeč. Naštěstí ale Terezka rodila už poosmé a vůbec se jí nechtělo „hrkat“ se do sušické porodnice, která o pár let později nechvalně proslula řáděním nenávistné sudetské Němky Marie Fikáčkové. Tu sice po válce neodsunuli do Reichu, ale její nevráživost a pohrdání vůči Čechům, jež cítila už během protektorátu, se poté, co úřady zabavily jejím rodičům a jí honosnou vilu, změnila ve slepou nenávist.

Tu cítila hlavně vůči malým dětem, které během svých služeb jako zdravotní sestra nemilosrdně bila a týrala a minimálně dvě z nich zabila. Psychopatické vražedné tendence se v ní spouštěly naplno, když slyšela dětský pláč a křik, což se jí v porodnici stávalo poměrně často. Kriminalisté byli tehdy přesvědčení, že mrtvých dětí měla na svědomí určitě mnohem víc, ale nikdy jí to nedokázali.

Terezka se s Fikáčkovou nakonec stejně setkala – sušická bestie, jak ji později pojmenovali novináři, totiž v tamější porodnici pracovala od roku 1957 do února 1960. A Terezka tam přijela na svůj poslední, desátý porod v lednu 1957.

Na holčičku, která dostala jméno podle pohádky Karla Jaromíra Erbena o Květušce, se ale Fikáčková během svých směn naštěstí nezaměřila a doma se pak často mluvilo o tom, že jen tak tak unikla osudu zabitých miminek.

•••

Ted' ale pro Terezku bylo jednodušší porodit doma. I kvůli ostatním dětem, které by tu jinak musela nechat na starost svému manželovi Štefanovi. Ne, že by pro ni byl porod úplná „brnkačka“, ale přece jen už si věděla rady, co a jak. I když tentokrát to bylo přece trochu jiné. Holčička Alžběta, které ještě dlouho potom všichni v rodině říkali Eržika, než konečně přešli k počeštěné podobě Bety nebo Bětuška, vážila pouhých kilo sedmdesát. Nebyla nedonošená, byla jen strašně hubeňoučká, vypadala spíš jako nějaký zakrslý králíček. Je zajímavé, že přirovnání s králíčkem Bety napadlo také o 21 let později, když porodila svého prvního a jediného syna Pavla a uviděla jeho vytáhlé tělíčko. Na rozdíl od ní byl ale pořádný habán – měřil půl metru a vážil skoro čtyři kila.

Terezka si po porodu tu svoji nově narozenou roztomilou holčičku s výrazným nosíkem a odstálýma ouškama pozorně prohlížela. Sama už toho zažila opravdu hodně. Jak v Rumunsku, tak potom i tady v Čechách, všechny její děti i povedený manžel, kterého vášnivě a osudově milovala, ji zaměstnávali od rána do večera. Dovede si vůbec některá z dnešních žen představit, že by v pouhých šestatřiceti letech porodila už své osmé dítě?

A když se tedy na tu svoji Eržiku dívala, přemýšlela o tom, jaký osud ji asi čeká. Bude její život také podřízen zbožné komunitě římskokatolických věřících, ve které muži, přestože se v kostele křížují snad víc než papež, jsou téměř každý

den opilý a svým ženám vládnou přísně a rozhodně ne spravedlivě? Jaké bude asi toto její osmé dítě?

•••

Moc dlouho nad tím ale přemítat nemohla. Aby se mohla dozvědět, jaká tahle její holčička opravdu bude, až vyroste, musela se v první řadě postarat o to, aby jí do té doby neumřela. Byla tak slaboučká! Terezka, které ani v den porodu domácích povinností příliš nebylo, udělala to, co považovala v danou chvíli za nejrozumnější. V pícce, odkud chvíli před porodem vytáhla vonící chléb s křupavou hnědou kůrčičkou, bylo ještě pořád krásně teplo. Zabalila proto maličkou Eržiku do dečky a položila ji tam.

Dnes bychom to mohli označit za jakýsi předpotopní inkubátor. Jestli jí to někdo poradil, nebo o tom slyšela předtím od starších ženských, se už nikdy nedozvíme. Každopádně to ale zabralo. A miminko tam spokojeně spinkalo skoro celý den. Jak se později ukázalo, byla hodným dítětem i tehdy, když povyrostla – tedy než na ni přišla puberta, jak potom často vzpomínala, – takže se není čemu divit, že byla i v den svého narození potichu a po své mamince nic nechtěla. Na to později Bety pokaždé vzpomínala – že když Terezka někam jela, brala si ze všech dětí nejraději s sebou právě proto ji. Že byla pořád hodná, spokojená, a hlavně že po ní nikdy nic nechtěla.

•••

Terezka se chvíli po porodu zmátořila a šla se do chléva podívat na krávy. Její manžel Štefan odešel ráno po páté na nedalekou Wáclavíkovu pilu a běžný chod domácnosti zůstal jako obvykle na ní. A podobně, jako tomu je dodnes

v některých indických vesnicích, patřily tenkrát krávy do rodiny jako její nedílná součást. Když byly například moc velké mrazy, což nebylo tady na Šumavě nic neobvyklého, tak si je hospodáři vzali k sobě do „seknice“, aby jim nezmrzly nebo neonemocněly. A ta péče nepramenila jen z toho, že by je považovali za pouhý „stroj“ na mléko. Ne! Měli je za domácí mazlíčky, jako teď mnozí lidé z bytovek mají svoje „vymazlené“ kočky a psy, hladili je a objímali, volali na ně jménem a dívali se na ně, jak jsou veselé, když se po dlouhé zimě plné sněhu konečně mohly dosyta napást svěží zelené trávou.

Při jedné z mých poutních cest do Indie jsem se zastavila na exkurzi v góšale. Gó znamená v sanskritu i v hindy kráva a góšala je takový indický kravín. A jeho vedoucí, Ind, který měl ruskou manželku a byl fakt „totálně vyladěnej“, nám vyprávěl, jak je strašně důležité dotýkat se krav a mít je rád, protože oni vám vaši lásku stonásobně vrátí. Hlavně doporučoval emocionální výměny s kravami těm, kteří trpí depresemi nebo stresem. Tvrdil, že díky kravám na všechny smutky zapomenou, pochopí, co je to láska mezi člověkem a zvířetem, a budou opravdu šťastní. Nehledě na to, že krávy považoval za posvátné, protože dávají lidem mléko, jako by byly jejich matkami, tak byl samozřejmě i vegetarián. Svou lásku ke zvířatům nemyslel tedy jen nějak abstraktně, ale naopak naprosto konkrétně nehodlal žádným způsobem podporovat jejich zabíjení.

Ale to jen na okraj. Takže poté, co se Tereзка podívala na krávy a ujistila se, že je s nimi vše v pořádku, a trochu je i podojila, aby je z přetlaku mléka nebolela vemená, vrátila se zpátky za dětmi. Ze sedmi předchozích porodů jí tři chlapi zemřeli ještě jako hodně malí, nicméně tu byla Helena, Marie, Hanka a Pepík. A v takový studený den, jaký byl tento, se musela točit hlavně kolem kamen – nesměly jí vyhasnout, protože jinak by se ten strašný mráz z venku mohl probojo-

vat až dovnitř do chalupy. A také musela poklidit po porodu a něco uvařit. V domě bez elektřiny a šikovných domácích pomocníků, na úplném konci světa uprostřed hlubokých šumavských hvozdů.

Takže když se na ni pak navečer přišla učina Mara podívat a nikde to Terezky miminko neviděla a překvapeně se jí zeptala: „Kde máš to dítě?“, Terezka na chvíli jen zkoprněla a zaraženě se na ni dívala. Pak se plácla rukou do čela, zasmála se a řekla: „Vždyť já jsem na ni úplně zapomněla!“ Rychle otevřela pec a tam ležela malá, tichá Eržika. Klidná a spokojená. A díky Bohu neupečená!

Kozí Hřbety

Dům, ve kterém Tereзка Bigasová se svým mužem Štefanem a jejich dětmi v té době bydleli, patřival až do poválečného odsunu místním Němcům, jejichž předci zde žili po staletí. Nejstarší písemné zmínky o zdejší osadě, kterou tvořily Malý Kozí Hřbet, Velký Kozí Hřbet a Dobronín, pochází už z doby českého krále Jana Lucemburského, který ji roku 1345 daroval Kašperským Horám.

Těživila se zde „drnová ruda“, ze které se tavilo železo, vyráběl se tu papír, foukalo sklo a hlavně tudy vedla „Zlatá“ obchodní stezka mezi Kašperskými Horami a Sušicí do bavorského Pasova. Převážela se tu především sůl a podle dobových záznamů tudy koncem 14. století projíždělo až 40 koní denně!

Kozím Hřbetům se kdysi říkalo Cimruky Větší a Cimruky Menší podle německého názvu Ziegenrück neboli Kozí hřbet. Podle slavného šumavského spisovatele Karla Klostermanna se v polovině 19. století staly Kozí Hřbety svědkem hrozného tragédie. Roku 1851 – podle některých pramenů to bylo v roce 1853 – byla zima natolik krutá, že celá osada zapadla na několik měsíců sněhem a lidé si museli v několikametrových závějích prohrabat tunely, aby se dostali do studny nebo do stodoly.

Když pak konečně přišlo jaro a sníh roztál, v každém z domů byla minimálně jedna mrtvola, a ti, co přežili, byli nakaženi podivnou, tyfu podobnou infekcí, doprovázenou horečkami a hnisavými boláky po celém těle. Zdravotní komise nařídila téměř veškeré vybavení domů, včetně postelí a oblečení, spálit. Naštěstí se v blízkém i dalekém okolí lidé rozhodli nebohým obyvatelům Kozích Hřbetů pomoci

a poslali jim několik povozů s novými věcmi. Nejštědřejšími dárci prý byli obyvatelé Sušice.

•••

V tu dobu šlo téměř výhradně o Němce. Před druhou světovou válkou tu podle tehdejšího pana učitele Aloise Anderleho žilo ve zhruba padesáti domech a hospodářských staveních na čtyři sta lidí. Stávaly tam tři kaple, dvě školní budovy, několik hostinců a hasičárna. A lidé, kteří tu měli jinak hodně tvrdé živobyťi, vedli poměrně rušný spolkový život.

Po přijetí Benešových dekretů s tím ale byl konec. Valnou většinu Němců čekal rychlý a živelný odsun, kdy si s sebou mohli vzít jen to nejnnutnější. V jejich domech tak zůstala ohromná spousta věcí, ale třeba i zvířata, a opuštěná hospodářství, o která nikdo velký zájem nejevil, pomalu pustla. Komu by se taky chtělo dřít do úmoru v nadmořské výšce téměř tisíc metrů, v zapadlé osadě uprostřed temného šumavského lesa, obklopené vzrostlými kmeny smrků?

Pováleční sociální inženýři proto vymysleli plán s názvem Republika volá. Zaměřili se v něm na krajany v zahraničí, kterým nabízeli skvělý život v Československu v domech ukradených sudetským Němcům. Jejich volání vyslyšela i Terezka se Štefanem a na základě slibů, z nichž mnohé se později ukázaly jako plané, se vydali na cestu z Rumunska do „staré vlasti“. Po řadě mezizastávek se nakonec ocitli na Kozích Hřbetech, kde se jim narodila Bety. A domu, kde se svou početnou rodinou bydleli, se v okolí začalo říkat Bigasovna.

•••

Ten den, kdy se Bety narodila a její otec Štefan se chtěl vydat na faru, aby ji tam mohl pan farář řádně zapsat do matriky, řádila na Kozích Hřbetech tak prudká chumelenice, že mohl nakonec vyrazit až teprve další den. A protože úřad je holt úřad, zapsali Eržice datum narození až 8. listopadu. Asi pro případ, že by její táta nevěděl, co povídá, nebo si chtěl snad vymýšlet.

Vlastně to ale bylo nakonec moc dobře. V budoucnosti se tak alespoň vyhnula tomu, že by se její narozeniny „spláchly“ bujarou oslavou Velké říjnové socialistické revoluce, která se navzdory svému názvu slavila právě 7. listopadu. Povinně a komunisticky. „A taky jsem díky tomu o den mladší,“ říkala pak Eržika s úsměvem, když někomu vysvětlovala peripetie kolem svého data narození.

Bůh, tvrdá práce a Šumava jdou dobře dohromady už po staletí.

Výlet do Rumunska

V práci jsem se, skoro nedopatřením, dozvěděla, že za týden budu mít týden volna. Byla skoro půlka srpna a já, i když jsem měla radost, že na chvíli vypadnu z rychlého tempa vydávání týdeníku, kde se vše točí hlavně okolo dead-linu, kdy musí naše noviny odejít do tisku, jsem hned nevěděla, co budu dělat.

Samozřejmě bych dokázala jen tak týden sedět doma na zadku a věnovat se všem věcem, na které jinak nemívám čas. Ale v hlavě mi to začalo šrotovat, a jak to asi znáte, do popředí mi začaly vyplouvat věci, které byly už hodně dlouho zatlačené v šedé zóně s nápisem „až někdy v budoucnosti. Snad.“

Boromlak a Bodonoš! V myslí mi najednou vytanula ta dvě tajemná slova, která pro mě vždy měla nádech tajemství i exotiky. Místa, o kterých jsem slyšávala celé dětství, protože tamodtud pocházeli rodiče mojí mámy. A kam jsem se jednou určitě chtěla podívat. Jenže život nabírá na rychlosti, já už mám na krku padesátku, a do toho Rumunska, kde Boromlak a Bodonoš leží, jsem pořád ještě nedojela.

A tak tedy najednou CVAK, беру do ruky telefon a volám mámě: „Pojedeme do Rumunska. Za deset dnů. Co říkáš?“

Na druhé straně telefonu bylo chvíli ticho a pak slyším jen radostnou odpověď: „Jo, jedeme!“ Protože jestli byl na světě někdo, kdo se chtěl do těch dvou malých vesniček v rumunském Rudohoří vypravit ještě víc než já, tak to byla právě moje máma.

Přes aplikaci na mobilu jsem okamžitě objednala hotel v Marghitě, okresním městě, ze kterého je to do obou zhruba stejně daleko. Po příjezdu se sice ukázalo, že kdybychom to platily až přímo na místě, stálo by nás to asi

tak čtyřikrát až pětkrát méně, ale takhle jsme alespoň měly jistotu, že až přijedeme, neskončíme ve spárech nějakých rumunských upírů, kteří z nás minimálně vycucají všechny peníze, ale možná i krev.

Auto, spíš miniautíčko Mitsubishi Colt akorát prošlo technickou prohlídkou, tak jsme mohly více méně doufat, že by mohlo tu dva tisíce kilometrů dlouhou cestu (tam i zpět) zvládnout bez problémů. I když bez problémů – už jsem s ním před časem absolvovala cestu do Litvy a spíš než cokoliv jiného jsem si připadala, jako bych seděla na hučícím vysavači, řítícím se prostorem vpřed. A taky to pořekadlo „Mitsubishi, chcípaly v něm myši“ má dozajista reálný základ. To vozítko má totiž takový speciální „čmuch“, že vás z něj po delší době určitě rozbolí hlava. Ale co bychom pro tu naši vysněnou cestu neudělaly, že?